

**JAARBOEK
VAN HET
 EUROPEES
GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE**

20
15

INHOUDSTAFEL

Verantwoordelijken van het EGMP	I
Afdelingen van het EGMP	II
Verslag van de AV van het EGMP FV (30/V/2015)	VI

Luk BEECKMANS, Jean-Pierre PARENT & Nico DE BROUWER

Kleine denieren op de Kapellekouter in Kruishoutem	1
--	---

Linda EVERAERT

Een medaille van de Jacobietenbeweging nader bekeken: het Atterbury-complot en de <i>Unica Salus</i>	9
---	---

Raf VAN LAERE

Het muntschattencomplex van Nieuwerkerken uit het begin van de 19 ^{de} eeuw	21
---	----

Pierre DEGEL

De Tiense vrijwilligers van 1830 in de geschiedenis en de numismatiek	81
--	----

Jan MOENS

De Latijnse Muntunie – analyse van de oprichtingsakte <i>dd</i> ^o 23/XII/1865	103
---	-----

Huguette TAYMANS

Een gouden medaille op het driejaarlijks salon te Gent in 1880	127
--	-----

Huguette TAYMANS

Het hergebruik van Gentse noodmunten	133
---	-----

Yvo DE CRAEMERE

Een plakiet met een Sino-Belgische geschiedenis	151
---	-----

Joris FREDERICKX

Maak je eigen muntstempel! – Kies je eigen muntontwerp!	163
---	-----

Laurens AERNOUT

- Het muntteken op de 1 frank-stukken van Albert II 197

Jan MOENS

- De numismatische geschiedenis tot 1900 van platina
en aanverwante metalen – Tweede aanvulling 201

RECENSIES

- J.-Cl. MARTINY, *Het munthuis in Gent 768-1584* (Aimé HAECK) –
H. VANHOUDT, *De munten van de Bourgondische, Spaanse en
Oostenrijkse Nederlanden 1434-1830* (René WAERZEGGERS) –
W. GEETS, *Rekenmunt en klinkende munt in de Zuidelijke
Nederlanden 13de tot 18de eeuw* (Bert VAN BEEK) 205

HET HERGEBRUIK VAN GENTSE NOODMUNTEN

Huguette TAYMANS

OM TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG TE VERHELPEN AAN HET TEKORT aan pasmunt had de Gentse Gemeenteraad op 19 april 1915 de aanmaak goedgekeurd van noodmunten in ijzer met een buitenlaag in brons. In eerste instantie ging het om stukken van 2 frank, 1 frank en 50 centiem, naar een ontwerp van Geo Verbanck. Het voorziene gebronsd ijzer werd, wegens leveringsproblemen, vervangen door trimetaal, nl. een kern in ijzer, geplaatst met messing aan de ene kant, en koper aan de andere. Ze werden geslagen door de firma *L. Geeraert fils*, juwelier en fabrikant van religieuze voorwerpen.

In 1917 en 1918 werden ook stukken van 5 frank uitgegeven. Oscar Sinia werd belast met het ontwerp ervan. De matrijzen voor de productie van deze stukken bevinden zich in het STAM (Stadsmuseum van Gent).

Over het gebruik van deze noodmunten tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn al veel publicaties verschenen. Zo wijdde reeds een jaar na de oorlog Ch. Gillemann, in de *Revue belge de Numismatique*, een uitvoerige bijdrage aan de uitgaves van Gents noodgeld. Maar deze stukken werden ook verwerkt in para-numismatische artefacten, zowel tijdens de bezetting, als nadien door het Gentse Stadsbestuur zelf; over deze voorwerpen is tot nu toe weinig gepubliceerd, en wij proberen hieraan met onderhavige bijdrage te verhelpen, zulks aan de hand van enkele concrete voorbeelden.

HET KERSTFEEST IN SAINT-QUENTIN IN 1915

Bij het begin van de Eerste Wereldoorlog waren de Duitse troepen België binnengevallen en hadden ze al snel Luik veroverd. Daarna werd gevochten in de buurt van Namen, waar Franse soldaten waren gelegerd die de Belgen kwamen helpen. Ook de Britten lieten zich niet onbetuigd: in de slag om Mons/Bergen (23 augustus 1914) had de *British Expeditionary Force* van generaal French de Duitsers een tijd kunnen tegenhouden; maar aan het einde van de dag moesten de Britten zich toch in twee aparte bewegingen terugtrekken, net zoals trouwens ook de Fransen. Tijdens hun terugtrekking leverden de Geallieerden niettemin nog geregeld slag met de Duitsers om hun opmars af te remmen.

Na de slag bij Le Cateau (26 augustus 1914) was de Duitse generaal von Kluck ervan overtuigd dat de Britten zich zouden terugtrekken naar de Franse havens om weer in te schepen. In plaats daarvan trokken de Britten zich echter verder terug richting La Péronne, achtervolgd door de Duitsers. Op die manier ontstond er een gat in de Duitse linies, tussen het 1ste Leger o.l.v. von Kluck en het 2de o.l.v. von Bülow. De Franse generaal Joffre wou daarvan profiteren, en beval generaal Lanrezac met het 5de Franse leger een tegenoffensief te lanceren. Het

bevel werd gegeven op 27 augustus, maar Lanrezac moest eerst zijn troepen in stelling kunnen brengen, waardoor tijd verloren ging, zodat de Duitse troepen Saint-Quentin op 28 augustus 1914 quasi-ongehinderd konden binnentrekken.

Pas op 29 augustus 1914 konden de Fransen nabij Guise het tegenoffensief inzetten. Deze gevechten zijn bij de Duitsers gekend als de slag bij Saint-Quentin. De stad bleef hierbij in Duitse handen, en zou gedurende de volgende 36 maanden bezet gebied blijven, met alle gevolgen vanden voor de bevolking.

Intrede van de Duitse troepen te Saint-Quentin in 1914

Ter gelegenheid van Kerstmis 1915 liet de Duitse bezetter een penning vervaardigen waarin een Gents noodmuntje van 2 frank was verwerkt. Over de juiste omstandigheden waarin deze productie plaatsvond is niets geweten, maar blijkbaar waren deze noodmuntjes, pas enkele maanden voordien geslagen, toch iets waarmee de Duitsers wilden pronken.

Vz. Het ingewerkte muntje toont een Gentse leeuw naar links gekeerd en er-rond, tussen twee verheven cirkels, **STAD=GENT** (bovenaan) **VILLE DE GAND** (onderaan) en met laurierbladeren in de vier hoeken tussen de cirkels en de verheven buitenrand.

Daarrond is er een aparte zilveren ring waarin het muntje op de vier hoeken is ingelast; op de ring met een gegranuleerde ondergrond in verheven gotische letters **Saint-Quentin** (bovenaan) **Weihnachten 1915** (onderaan), met tussen de twee teksten langs beide zijden een ruitvormige versiering.

Kz. Enkel de keerzijde van het muntje met binnen een volle cirkel een grote **2** met rechts ervan **FR** en links ervan **1915**; in de vier hoeken tussen de cirkel en de ruitvormige opstaande boord staan boogvormige versieringen en langs de vier randen **UIIBETAALBAAR** ☉ | **OP 1 JANUARIJ 1918** ☉ | **REMBOURSEABLE** ☉ | **LE 1 JANVIER 1918** ☉; de zilveren ring eromheen is volledig effen.

Bovenaan zijn er sporen van een verwijderde draagring.

Rond (ring) – zilver – Ø 43,3 mm – ruitvormig (muntje) – ijzer, messing en koper – 31 × 31 mm

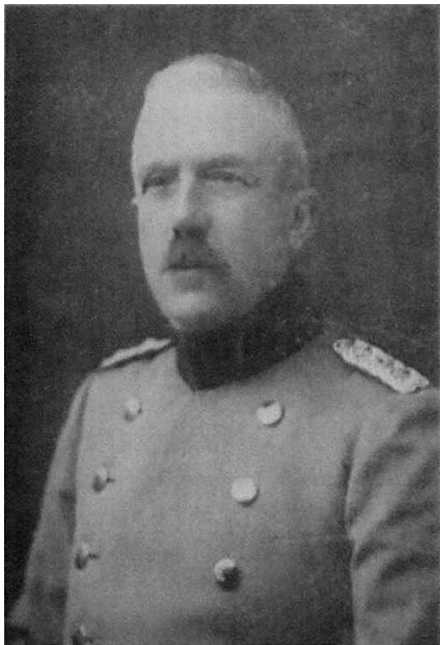
HET DUITSE RUITERFEEST IN EEKLO IN 1917 *

In juli 1917 ging de Duitse overheid over tot het concentreren van ambachtslui in een beperkt aantal ateliers. In de streek van Eeklo kregen enkele bedrijven evenwel de toestemming van de *Kommandatur* om verder te werken. Het waren Viktor Smitz (met vijf timmerlieden), Karel Smitz (met negen meubelmakers), aannemers gebroeders Cambier (met twee arbeiders), René Heene (met drie bouwvakkers), Prosper Van Hoorebeke (smid), Jules Vervaeke (smid), Emile Van Volssem (wagenmaker), Pieter Van De Putte & Co (fabriek van ontromers met vijf arbeiders), de gebroeders Lataire (*idem* met vier arbeiders), Marcel De Croock (meubelmaker), gebroeders Van De Putte (machinebouwers) en de hoefsmeden Oscar Braet, Jozef Fiers en Achiel Schautteet.

Alle andere ateliers, in het totaal ongeveer 40 kleine en grotere, moesten dicht, met uitzondering van een aantal fabrieken, vooral uit de kleding- en voedingssector, die nog op een beperkte schaal mochten verder werken.

De werkloos geworden arbeiders werden opgeëist en gedeporteerd. Meestal deden de Duitsers eerst een oproep tot vrijwillige arbeid. Ze huurden ook wer-vers in, die 5 frank per aangeworven arbeider kregen. Ook de inbeslagname van goederen ging onverminderd voort: telefoontoestellen, riemen en koper, fietsen en zelfs leghennen.

* Met dank aan de heer Jacques BRUYR voor zijn hulp bij de opzoekingen in het Archief van Eeklo.

*Generalmajor Gustav Georg Wilhelm
von Grävenitz*

*Programmaboekje
van het ruiterfeest*

Van 19 mei tot eind augustus 1917 was Generalmajor von Grävenitz commandant in Eeklo, en onder zijn leiding organiseerden de Duitse officieren van de *Zweite Kavalerie Division* o.l.v. Generalmajor Graf von der Goltz, die toen in het Meetjesland verbleef, op 12 augustus een tornooi *Kriegsreiten* op het Oostveld. De wedstrijd begon al om halfzeven 's morgens en omvatte zes onderdelen: 1. Terreinrit over 6 km – 2. Rijproef voor onderofficieren – 3. Lichte springproef – 4. Rijproef voor officieren – 5. Springproef voor onderofficieren – 6. Zware springproef.

In het totaal namen 318 ruiters deel, waaronder ook Generalmajor von der Goltz zelf. De dag werd afgesloten met een groot banket. Hiervoor werden alle benodigdheden opgeëist bij de bevolking van Eeklo: 150 platte en diepe borden, 99 dessertborden, 115 bier- en 109 wijnglazen, 97 messen, 92 vorken, 119 lepels en 92 koffielepels, 100 tassen, 66 servetten, 24 tafels en tafellakens, 149 stoelen, 2 soepketels; 1 kookketel, 12 handdoeken, 6 emmers, 7 raken, 31 schalen en 10 soepterrines met 10 soeplepels. Bovendien werden er nog 4 vrouwen opgevorderd om de afwas te doen.

Er werd een programmaboekje gedrukt en een penning uitgegeven. Deze laatste is zeker een merkwaardig artefact, en bestaat uit een Gents noodmuntje van 50 centiem, dat eind juli 1915 in omloop was gebracht; het is geïntegreerd in een, voor de rest éénzijdige, plaketaal in tin, met dezelfde ruitvorm als het munt-

stuk, waarvan ook de keerzijde zichtbaar is. De initialen PVH op de penning zouden kunnen verwijzen naar één van de twee nog actieve smeden, Prosper Van Hoorebeke, maar die was geen tingieter, zodat de toewijzing aan hem dus verre van zeker is. Of dit een prijspenning was of een gedenkpenning voor de hogere officieren is evenmin geweten. De Duitsers hebben bij hun aftocht immers hun archieven zorgvuldig meegenomen of vernietigd.

schaal 70%

Vz. Het ingewerkte muntje toont een Gentse leeuw naar links gekeerd en erond, tussen twee verheven cirkels **STAD=GENT** (bovenaans) **VILLE DE GAND** (onderaans), en met laurierbladeren in de vier hoeken tussen de cirkels en de verheven buitenrand.

Daarrond is een penning in tin afgescheiden van het muntje met een verhoogde rand met erboven en eronder twee maal twee bladertakken die samengebonden zijn met een lint, en met rechts en links een rosette; links ervan 19 en rechts 17; onderaans naast de linten P. (links), V (onderaans) en H (rechts); tussen een verhoogde ruit en de verhoogde buitenrand, langs de randen, REITERFEST + DER + II + KAV + DIV + | ZV + EECLOO + IN + | FLANDEREN +

Kz. Enkel de keerzijde van het muntje met binnen een volle cirkel een grote 50 met eronder CEN en erboven, 1915; in de vier hoeken tussen de cirkel en de ruitvormige opstaande boord zijn boogvormige versieringen en langs de randen **UIBETAALBAAR | OP 1 JANUARI 1917 | REMBOURSEABLE | LE 1 JANVIER 1917**; het zinken veld eromheen is volledig effen.

Ruitvormig – ijzer, messing en koper (muntje) en tin – 66 × 66 mm – 30,6 g

SIERBORDEN MET NOODMUNTEN *

Reeds tijdens de Wereldoorlog werden sierborden gemaakt waarin een aantal Gentse noodmunten waren verwerkt, aangevuld met de zinken oorlogsmunten die in de bezette gebieden gebruikt werden. Mogelijk werden deze borden reeds tijdens de bezetting aan belangrijke personen geschonken.

Het Gentse Stadsbestuur gaf, naast gedenkpenningen, erepenningen en plaketten, ook andere soorten relatiegeschenken aan voorname bezoekers. Daarbij wordt ernaar gestreefd dat het geschenk een herinnering vormt aan de stad, en dus op één of andere manier een band heeft met de Gentse geschiedenis of monumenten. Zo bestaan er miniatuurbeeldjes van een torenwachter van het Belfort en van Filips van den Elzas, reproducties van een beeld op de gotische gevel van het Stadhuis en van Klokke Roeland, allerlei siertegeltjes, platenboeken, ...

De reeds vermelde sierborden met de nationale en Gentse noodmunten moeten in deze reeks worden gesitueerd. Ze bestaan in verschillende vormen (zowel rond als ovaal) en materialen (tin, al dan niet verzilverd). De borden zijn soms eenvoudig, met enkel de muntjes, of soms ook helemaal versierd. Ze werden nog tot in de tweede helft van de twintigste eeuw geschonken. Zo mocht het Luxemburgs groothertoglijk paar, bij hun bezoek aan de Floralien op 28 april 1960 in gezelschap van koning Boudewijn, een dergelijke schaal in ontvangst nemen. In de desbetreffende vermelding in het jaarverslag van de Stad Gent voor 1960 is sprake van een zilveren schaal. Dit moet wellicht niet al te letterlijk genomen worden, want ook verzilverde voorwerpen werden dikwijls als 'zilver' omschreven.

Negen dergelijke sierborden hebben reeds in 2013 het voorwerp uitgemaakt van een publicatie (zie M. ADRIAEN); we voegen er hier zes aan toe, en deze selectie laat toe een meer gedetailleerd zicht te krijgen op deze productie.

- 1) Rond sierbord uitgegeven door Michel uit de Brabantdam te Gent

* Met dank aan de heer Mark ADRIAEN voor de verstrekte gegevens en voor het mogen gebruiken van zijn afbeeldingen.

Op de voorzijde staat verdiept het gekroonde Gentse wapenschild met op een banderol de spreuk **HOU ENDE TROU**; op de binnenzijde van de hoge rand zijn boogvormige versieringen aangebracht, en onderaan is **1914** ingegraveerd; de volgende muntjes zijn rond het wapenschild ingewerkt:

- bovenaan: 1 frank (2 ×), voor- en keerzijde (beide 1915); 50 centiem (2 ×), voor- en keerzijde (beide 1915); 2 frank (1 ×), voorzijde (1915)
- onderaan: 50 centiem (2 ×), voor- en keerzijde (beide 1915); 2 frank (1 ×), keerzijde (1915)
- rechts zinken oorlogsmunten voorzijden: 10 centiem (1 ×, jaartal niet zichtbaar); 25 centiem (1 ×, 1915); 5 centiem (1 ×, jaartal niet te zien)
- links zinken oorlogsmunten keerzijden: 10 centiem (1 ×, 1916); 25 centiem (1 ×, 1915); 5 centiem (1 ×, 1915)

Op de keerzijde van het bord staat in het midden een deel van een merkteken en is onderaan ingegraveerd **MICHEL | 11, RUE DE BRABANT. GAND**; tevens zijn een deel van de munten te zien. De inwerking van de munten is hier gebeurd door het bord te doorboren. Dit is het enige (gepubliceerde) bord waar dit op deze manier is gebeurd: bij de andere exemplaren zijn de munten gewoon bovenop het bord geplaatst.

De vermelde datum op de voorzijde is natuurlijk niet de productiedatum, aangezien de Gentse munten in 1915 zijn aangemaakt. Het geeft gewoon het beginjaar van de oorlog aan, waarbij de einddatum nog niet gekend was.

Rond bord – tin – Ø 29 cm

- 2) Rond sierbord met een opgezet Gents wapenschild, naar een ontwerp van Van Belle (motief met kenletter A)

schaal 25%

Op de voorzijde staat onderaan een opgezet Gents wapenschild met erboven verdeeld over het bord en met veel versieringen:

- Gentse munten: 1 frank (2 ×), 2 frank (2 ×) en 50 centiem (2 ×), telkens voor- en keerzijde; alle stukken waarvan het jaartal zichtbaar is (keerzijden) dateren van 1915
- zinken oorlogsmunten: 25 centiem (2 ×), 10 centiem (2 ×) en 5 centiem (2 ×), telkens voor- en keerzijde; alle stukken waarvan het jaartal zichtbaar is (keerzijden) dateren van 1916.

De hogere rand op de voorzijde is volledig versierd met bloemen met daarin verwerkt links **GENT**, rechts **GAND**, en onderaan **1916**.

Op de keerzijde staat in de bovenste helft ingegraveerd en gebogen **K. VAN BELLE** | A N° 26 en daaronder twee tinmerken, één met de Gentse maagd en één met een versierde gekroonde cirkel met erin een ster, en beide met de initialen **IDK**.

Karel Van Belle (1884-1959) was een Gentse schilder-decorateur die in 1916 de Gentse noodbiljetten van 50 centiem ontwierp. Mogelijk heeft hij ook het ontwerp van de decoratie van dit bord voor zijn rekening genomen, die blijkbaar werd aangeduid met de kenletter A, gevolgd door een getal. Naast het hierboven beschreven bord met N° 26 zijn nog vier identieke borden gekend, maar met andere nummers: N° 2, N° 17, N° 20 en N° 28.

Rond bord – tin – Ø 31 cm

- 3) Rond sierbord met bloemmotieven, naar een ontwerp van Van Belle (motief met kenletter C)

Dit bord heeft enkel de drie Gentse noodmunten, telkens met voor- en keerzijde, opgezet bovenop bloemmotieven met eronder **GAND** | **1916**; de verhoogde boord is versierd met een bloemenkrans omwonden met een lint.

Op de keerzijde staat gebogen **K. VAN BELLE** | C N° 19 en daaronder dezelfde twee tinmerken als op het vorige bord.

Rond bord – tin – Ø 24 cm

- 4) Rond sierbord met de afbeelding van het Oudburg, naar een ontwerp van Verhoeven (motief met kenletter D)

schaal 25%

Op de voorzijde staat centraal een afbeelding van het Oudburg, nl. de ingang van het Gentse Gravensteen, bovenaan gehouden door een gekroonde leeuw in vooraanzicht; onder deze afbeelding staat **1916** en rondom zijn de munten in diverse versieringen aangebracht:

- Gentse munten: 1 frank (2 ×), 2 frank (2 ×) en 50 centiem (2 ×), telkens voor- en keerzijde; alle stukken waarvan het jaartal zichtbaar is (keerzijden) dateren van 1915
- zinken oorlogsmunten: 25 centiem (2 ×), 10 centiem (2 ×) en 5 centiem (2 ×), telkens voor- en keerzijde; van de stukken waarvan het jaartal zichtbaar is (keerzijden) dateert de 25 centiem van 1915 en de beide andere van 1916.

De hogere rand op de voorzijde is volledig versierd met krullen met daarin verwerkt bovenaan links **Gent** en rechts **Gand**, en rondom nog vier keer het Gentse wapenschild. Bovendien zijn op regelmatige afstand zes eikentakken met vruchten bovenop geplaatst.

Op de keerzijde staat in de bovenste helft ingegraveerd en gebogen **R. VERHOEVEN | D N° 6** en daaronder twee tinmerken, één met de Gentse maagd en één met een versierde gekroonde cirkel met erin een ster, en beide met de initialen **IDK**.

Rond bord – tin – Ø 31 cm

5) Ovalen sierbord met opgezet Gents wapenschild (zonder kenletter)

Op de voorzijde staat centraal het Gentse wapenschild met erboven ingegraveerd (gebogen) • 1915 • GENT • 1916 • en eronder (*idem*) • HOU • ENDE • TROU •; rondom staan de munten opgesteld zonder enige versiering:

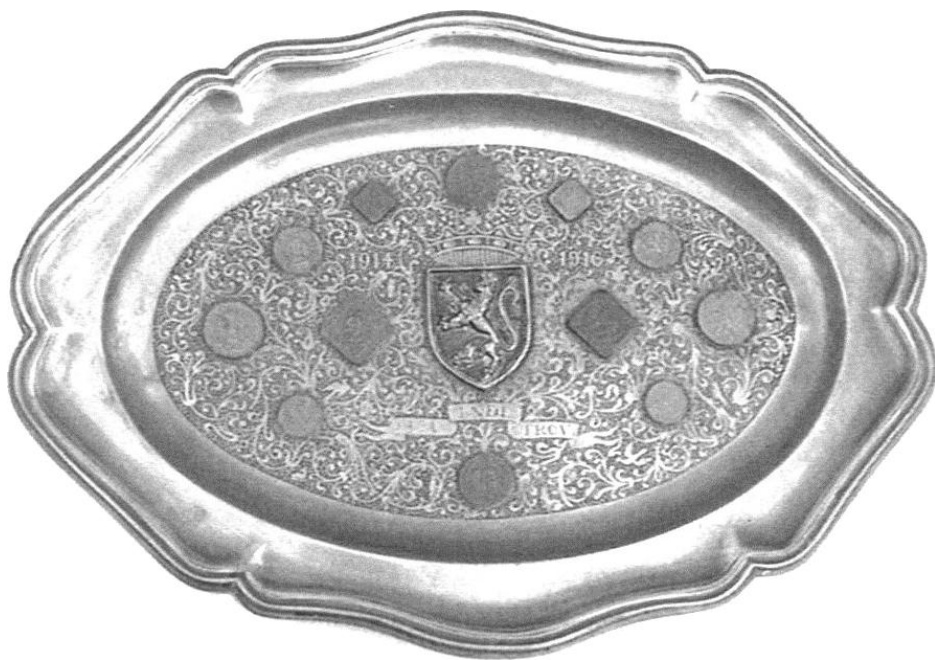
- Gentse munten: 1 frank (2 ×), 2 frank (2 ×) en 50 centiem (2 ×), telkens voor- en keerzijde; alle stukken waarvan het jaartal zichtbaar is (keerzijden) dateren van 1915
- zinken oorlogsmunten: 25 centiem (2 ×), 10 centiem (2 ×) en 5 centiem (2 ×), telkens voor- en keerzijde; van de stukken waarvan het jaartal zichtbaar is (keerzijde) is de 10 centiem van 1916 en de beide andere van 1915.

De hogere boord van het bord is enkel versierd met geprofileerde lijnen en met zes inkepingen in de gebogen rand.

Op de keerzijde staan twee tin merken, 1 met de Gentse maagd en 1 met een versierde gekroonde cirkel met erin een ster en beide met de initialen IDK

Ovaal – tin – 25 cm (hoogte) × 36 cm (breedte)

- 6) Ovalen sierbord met opgezet Gents wapenschild, naar een ontwerp van Verhoeven (motief met kenletter A)

schaal 30%

Dit bord heeft dezelfde vorm als hierboven, maar is iets groter en ditmaal met versieringen. Op een volledig versierde ondergrond staat centraal het opgezette Gentse wapenschild met erboven een kroon en ernaast links **1914** en rechts **1916** en onder het schild op een banderol **HOV ENDE TROV**; rondom staan de drie Gentse noodmunten en de drie zinken oorlogsmunten, telkens met voor- en keerzijde. Op de keerzijde staat **R. VERHOEVEN** | **A. N° 6** en de twee reeds vermelde tinmerken.

Ovaal – tin – 29 cm (hoogte) × 41 cm (breedte)

- 7) Rond sierbord met de maagd van Gent in middeleeuwse klederdracht, naar een ontwerp van De Cramer (motief met kenletter B)

schaal 25%

In de bovenste helft staat de Gentse maagd in middeleeuwse klederdracht, in vooraanzicht met rechts van haar een leeuw naar haar toe gewend en in haar rechterhand houdt ze een lelie; daaronder staan bloemmotieven met daarop de drie Gentse noodmunten en de drie zinken oorlogsmunten telkens voor- en keerzijde. Op de hogere buitenste rand staat in neogotisch schrift **Mi dunckt Ic sach in enen Visioene eene Maghet Ghend mcmxvi**

Op de keerzijde staat gebogen **R. DE CRAMER** | **B. N° 8** en de twee reeds vermelde tinmerken.

Rond bord – tin – Ø 31 cm

De Cramer (1878-1951) was decoratieschilder en graficus. Hij legde zich ook toe op het tekenen van miniaturen, boekillustraties en textielpatronen. Voor 'Oud Vlaanderen' ontwierp hij vlaggen en wimpels. Voor de decoratie van dit bord grijpt hij trouwens terug naar de maagd van Gent in middeleeuwse klederdracht, zoals ze voorkomt op de affiches van 'Oud Vlaanderen'.

- 8) Rond sierbord met bloemmotieven, naar een ontwerp van Thiery (motief met kenletter D)

schaal 16%

Op dit bord staat een ronde bloemenkrans met een verticale verbinding waarop de munten zijn geplaatst, drie Gentse noodmunten en de drie zinken oorlogsmunten, met telkens voor- en keerzijde. De buitenste hogere boord is versierd met symmetrische bloemmotieven.

Op de keerzijde staat gebogen H. THIERY | D. N° 2. en de twee reeds vermelde tinmerken.

Rond bord – tin – Ø 31 cm

- 9) Sierbord met de Gentse Draak, naar een ontwerp van Thiery (motief met kenletter E)

schaal 16%

In de bovenste helft staat de Gentse Draak naar links, met links ervan GENT en rechts 1916 en boven de draak SPQG; in de onderste helft zijn bovenop siermotieven drie Gentse noodmunten en de drie zinken oorlogsmunten geplaatst, telkens met voor- en keerzijde. De buitenste hogere boord is versierd met bloemen telkens afgewisseld met een blad.

Op de keerzijde staat gebogen H. THIERY | E. N° 6 en de twee reeds vermelde tinmerken; er bestaat een identiek bord met het nummer E. N° 10.

Rond bord – tin – Ø 31 cm

10) Rond sierbord met Klokke Roeland zonder ontwerper

schaal 33%

Centraal is de afbeelding van Klokke Roeland ingegraveerd, met eronder 1916 en rondom twee sierlijnen; tussen de klok en de sierlijnen zijn drie Gentse noodmunten opgezet, telkens met voor- en keerzijde. Rondom op de verhoogde rand staat bovenaan MYN NAAM IS ROELAND en onderaan links ALS IK KLEPPE | T IS STORM OF BRAND en rechts ALS IK LUIDE | T IS VICTORIE IN VLAANDERLAND; tussen deze tekst zijn versieringen aangebracht en drie zinken oorlogsmunten geplaatst, met telkens voor- en keerzijde, één bovenaan, één rechts, één links en drie naast elkaar onderaan.

Op de keerzijde staan enkel de twee reeds vermelde tinmerken.

Rond bord – tin – Ø 31 cm

Op de vijftien hier beschreven artefacten staat nergens een jaartal van na 1916. Door het veelvuldig voorkomen van deze sierborden is het echter mogelijk dat er nog exemplaren opduiken met munten van latere datum, voornamelijk bij bordes die door het Stadsbestuur na de Oorlog zijn besteld en uitgereikt. Daarnaast treffen we evenmin de noodmunt van 5 frank aan die pas vanaf 1917 werd geslagen. De op de bordes vermelde jaartallen, nl. 1914, 1915-1916 en 1916 (2 ×), toen het einde van de Oorlog nog niet gekend was, in combinatie met de vorige vaststelling, doen vermoeden dat deze vier bordes in 1916 zijn vervaardigd.

De ontwerpers van de decoraties op de bordes

Het eerste bord is een buitenbeentje en vermeldt geen ontwerper. Ook het ovale bord (nr. 4) vermeldt geen ontwerper, mogelijks omdat het stuk maar in geringe mate is versierd. Voor de andere bordes is een duidelijk patroon vast te stellen: de namen van de ontwerpers die voorkomen op de keerzijden zijn telkens vergezeld van een letter, die duidelijk refereert naar een bepaald motief. Een overzicht:

Ontwerper	Motief	Nummer	Afmeting (cm)	Aantal munten		
				Gentse	Belgische	Totaal
Michel			Ø 29	8	6	14
Van Belle	A	2	Ø 31	6	6	12
	A	17	Ø 31	6	6	12
	A	20	Ø 31	6	6	12
	A	26	Ø 31	6	6	12
	A	28	Ø 31	6	6	12
	C	19	Ø 24	6	–	6
Verhoeven	D	6	Ø 31	6	6	12
	A	6	29 × 41	6	6	12
De Cramer	B	8	Ø 31	6	6	12
Thiery	D	2	Ø 31	6	6	12
	E	6	Ø 31	6	6	12
	E	10	Ø 31	6	6	12
Onbekend			25 × 36	6	6	12
			Ø 31	6	6	12

Door deze verschillende letters kan men aannemen dat nog meerdere decors van dezelfde ontwerpers voorkomen. Het cijfer dat na deze letter staat is mogelijk een rangorde van datzelfde motief door dezelfde ontwerper.

De makers van de borden

Het eerste bord draagt geen identificeerbaar tinmerk, maar wel de naam van de maker, Michel, uit de Brabantdam in Gent. Deze staat vermeld in de *Wegwijzer der Stad Gent* als 'nickeleerder' en dus niet als tingieter. Hij heeft dus waarschijnlijk een tinnen bord van een andere fabrikant enkel versierd en de munten ingewerkt.

Al de andere borden dragen de merktekens van de Gentse tingietersfamilie De Keghel. Zij waren gevestigd in de Korte Munt in Gent. Het huis met een Lodewijk XVI-gevel, ontworpen door meester-tingieter Philipus Dierijckx in 1784, heeft heel wat generaties tingieters gehuisvest, tot in 1917: Louis Caluwé (1788-1829), Jacobus De Keghel (1797-1876), Jacques De Keghel (1827-1902), en tenslotte Désiré De Keghel (tot 1917). Met deze laatste verdween bijna honderd jaar geleden het laatste ambachtelijke tingietersatelier van de stad Gent.

De merktekens op de sierborden IDK zijn deze van één van de twee Jacobus of Jacques De Keghel. Het is echter geweten dat hun opvolgers dezelfde merken zijn blijven gebruiken, waardoor een datering aan de hand van de merken niet mogelijk is.

Ook is het goed mogelijk dat er nog andere voorbeelden van penningen opduiken waarin Gentse noodmunten zijn verwerkt, al dan niet besteld door de Duitse bezetter, op wie die stukken dus wel een zekere indruk moeten hebben gemaakt, zodat hij ze zelfs tot in Saint-Quentin heeft verwerkt voor eigen doeleinden.

DIVERSE OBJECTEN MET NOODMUNTEN

Dhr. Adriaen heeft ook melding gemaakt van een tinnen kan in zijn verzameling, waarop vooraan een Gents noodmuntje van 2 frank (voorzijde) bevestigd is. De volledig versierde kan vermeldt op een band langs beide zijden van het muntje links 1914 en rechts 1917 en achteraan **STAD GENT**.

Op het deksel bovenaan is rondom ingegraveerd **OORLOGS-AANDENKEN** en op de bodem staat gebogen **M. VERHOEVEN** en één tinmerk, nl. de versierde gekroonde cirkel met erin een ster en met de initialen **JDK**.

De ontwerper van de decoratie op deze kan is dus dezelfde als bij twee sierborden. De tingieter is ook het huis De Keghel, zoals van de meeste borden.

De afmetingen van deze kan zijn 28 cm (hoogte) en 10,2 cm (Ø bodem).

Vermelden we tot slot nog een doosje dat naar verluidt enkele jaren geleden op een numismatische beurs te koop werd aangeboden en waarin Gentse noodmunten waren verwerkt. Meer is ons hierover niet bekend.

Aan de hand van deze voorbeelden zal het duidelijk zijn dat er heel wat voorwerpen zijn vervaardigd met Gentse noodmunten als versieringselementen. Weliswaar hebben ook andere, kleinere gemeenten tijdens de Eerste Wereldoorlog enkele metalen munten uitgegeven, maar deze productie was zo gering dat ze eigenlijk verwaarloosbaar was. Gent was *de facto* de enige stad die – overigens naast noodbiljetten, zoals heel wat andere steden – op grote schaal munten heeft aangemaakt. Deze werden dan blijkbaar door zowel de bevolking als de bezetter aanzien als een – *après tout*, relatief goedkoop – ‘hebbeding’. Vandaar wellicht het gebruik ervan als versieringselementen op allerlei voorwerpen.

BIBLIOGRAFIE

- M. ADRIAEN, *Tinnen sierschotels Gent 1916, met Gents noodgeld*, Tinnewerck 52 (juni 2013), p. 44-48.
- M. CAUWE, *Vijf tingieters in een Lodewijk XVI-huis te Gent*, De Woonstede door de eeuwen heen 50 (juni 1981), p. 32-55.
- W. DEBUNDERIE, *De kunstenaars van de Koninklijke en Souvereine Hoofdgilde van Sint-Joris te Gent & van de Oude Koninklyke Gilde Sint-Rochus te Gent na 1900*, Gent 2004.
- Ch. GILLEMAN, *Monnaies de Nécessité et Bons de Caisse de la Ville de Gand*, Revue belge de Numismatique LXXI (1919), p. 230-250.
- P. PIRON, *De Belgische Beeldende Kunstenaars uit de 19de en de 20ste eeuw*, Brussel 2000, p. 1332.
- P. RYFFFRANCK, *Korte bijdragen tot de geschiedenis van Eeklo onder het Duitsch beheer (october 1914 – october 1918)*, Appeltjes van het Meetjesland 52 (2001), p. 211-332.
- , *Zevenhonderdvijftig jaar Eeklo*, Eeklo 1990.
- , *Verslag over het bestuur en de Toestand der Stad Gent in 1960, door het College van Burgemeester en Schepenen, de Gemeenteraad aangeboden in zitting van 20 november 1961*.
- , *Wegwijzer der Stad Gent, 1901 tot 1916*.